

Оксана Глушак

(Київ, Україна)

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ БАКАЛАВРІВ З ФІЛОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНОГО ЦИКЛУ

Розкрито сутність та зміст терміну «критерії». Проаналізовано критерії оцінювання інформаційної культури. Визначено рівні сформованості інформаційної культури бакалаврів з філології під час вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу.

Ключові слова: інформація, культура, інформаційна культура, інформатизація, інформаційне суспільство, критерії, рівні сформованості.

The essence and content of the term "criteria". Evaluation criteria of information culture are analyzed. The levels of information culture of Bachelor of philology in the study of information and computer sciences are determined.

Ключові слова: information, culture, information culture, informatization, information society, criteria, levels of development.

Постановка проблеми. Глобальна інформатизація суспільства та освіти вимагає істотних змін у системі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з філології. Особливе місце в структурі професійної підготовки майбутніх фахівців належить формуванню інформаційної культури.

Важливою умовою формування інформаційної культури бакалаврів з філології у вищих навчальних закладах є правильний вибір викладачем критеріїв оцінювання рівнів сформованості інформаційної культури у студентів.

Мета написання статті. З огляду на це, метою статті є визначення критеріїв та рівнів сформованості інформаційної культури бакалаврів з філології під час вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання формування інформаційної культури, визначення критеріїв та рівнів

сформованості інформаційної культури вивчали Т. Бабенко, О. Значенко, О. Повідайчик, Л. Філіпова та інші.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям «критерії», як правило, розуміють якості, властивості, ознаки об'єкта вивчення, котрі дають змогу говорити про його стан, рівень розвитку, функціонування. Таке розуміння майже збігається з визначенням, наведеним у словнику «Професійна освіта», де критерій (від грец. *kriterion* – засіб судження, мірило) дефіновано як ознаку, на основі якої дається оцінка якого-небудь явища, дії, ідеї; ознаку, взяту за основу класифікації [7: 163].

Серед найбільш загальних вимог до критеріїв науковці називають такі: критерії мають бути об'єктивними; включати найсуттєвіші, основні моменти досліджуваного явища; охоплювати типові сторони явища; формулюватися ясно, коротко, точно; характеризувати саме те, що хоче перевірити дослідник [3: 65]; відображати динаміку вимірюваної якості в просторі і часі; по можливості охоплювати основні види професійної діяльності; розкриватися через ряд показників, за мірою прояву яких можна судити про більший чи менший рівень виразності конкретного критерію [4: 48].

Аналіз праць показав, що критерії оцінювання сформованості інформаційної культури визначають деякими авторами на основі конкретних компетенцій.

Так, наприклад, Т. Бабенко визначає такі основні критерії інформаційної культури майбутніх учителів історії: інформаційно-фахова компетенція, інформаційно-змістовна компетенція, компетенція з ІКТ, інформаційно-діяльнісна компетенція, професійно-інформаційна спрямованість, інформаційна активність, професійно-інформаційне самовизначення, психологічна готовність, професійно-інформаційна усталеність [1].

Л. Філіпова виділяє якісно-дієвий, комунікативний, емоційний, рефлексивний компоненти інформаційної культури майбутнього економіста, кожен з яких взаємопов'язаний з іншим і, разом з тим, є самостійною

характеристикою, що виконує свої функції (освітню, аксіологічну, концентруючу, розвиваючу, регулюючу, пізнаваючу, дидактично-професійну, комунікативну, виховну, дослідно-творчу, нормативно-захисну) [8].

Визначені критерії О. Повідайчик ґрунтуються на мотиваційному, емоційно-вольовому, змістовому та оперативному компонентах [5].

О. Значенко вважає, що кожен структурний компонент інформаційної культури може бути описаний через технічний, операційний, програмний, гігієнічно-ергономічний, навчальний та методичний критеріальні показники [2].

На основі зазначених вище показників, що характеризують сформованість інформаційної культури визначимо та охарактеризуємо критерії їх сформованості.

Цільовий компонент сформованості забезпечує усвідомлення мети підготовки, а також формує позитивне ставлення студентів до навчально-пізнавальної діяльності, професійної діяльності взагалі та конкретного фаху зокрема. Цілі навчання визначаються державним стандартом, низкою документів уряду України, а щодо окремих спеціальностей – освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Потім вони конкретизуються в освітньо-професійних програмах, програмах з окремих навчальних дисциплін, підручниках, навчальних посібниках, дидактичних матеріалах [9].

Мотиваційний компонент сформованості інформаційної культури бакалаврів з філології визначається як прагнення до реалізації власних можливостей, здібностей, особистих якостей; ступінь активності і самостійності розумової діяльності (при підготовці та виконанні лабораторних робіт, самостійної роботи, індивідуальних науково-дослідних завдань), що дає змогу реалізувати індивідуальну програму саморозвитку, самовиховання і самоосвіти.

У своїх дослідженнях Є. Ільїн, А. Маркова, Т. Матись, М. Мільман, А. Орлов та інші автори обґрунтували внутрішню і зовнішню мотивації навчальної діяльності та умови їх формування.

Мотивація навчально-пізнавальної діяльності, зазначає В. Ягупов, складається із сукупності певних мотивів. Мотив навчально-пізнавальної діяльності – це намагання студента досягти певного рівня розвитку в підготовці та професійній діяльності, в основі якої лежать глибокі, міцні й різноманітні загальнонаукові та професійні знання, навички й уміння. Для активної участі студента в навчально-пізнавальній діяльності необхідно, щоб мета і зміст навчання та професійної діяльності не тільки були внутрішньо прийняті ним, але й набули для нього особистісного смислу, викликали позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних дій.

В навчальних мотивах поєднуються зовнішні та внутрішні мотиви. До зовнішніх мотивів належать прагнення отримати певний розвиток в навчанні, набути нові знання, навички, вміння, взаємодіяти з товаришами. Усвідомлення та сприйняття навчально-пізнавальних дій, ролі знань, навичок і вмінь як у житті, так і в конкретній професійній діяльності, намагання одержати певні заохочення за успіхи в навчанні є прикладами таких мотивів. Хоча також можуть мати місце й нейтральні, а іноді й негативні зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви можна класифікувати у дві групи: пізнавальні мотиви, чи мотиви, які закладені в самій навчально-пізнавальній діяльності, ґрунтуються на інтересі студентів до змісту професійної діяльності (намагання пізнати щось нове, корисне і необхідне, оволодіти професійними навичками та вміннями, зрозуміти сутність різних професійних явищ тощо) і процесу пізнавальних дій (намагання виявляти розумову активність, обмірковувати та обґрунтовувати певні проблеми тощо); мотиви досягнення, в основі яких, за Д. Аткинсоном, лежить прагнення до успіху й уникнення невдач. Це можуть бути широкі соціальні мотиви, мотиви самовизначення, вдосконалення; вузькокорисні мотиви (намагання отримати заохочення, високі оцінки, прагнення бути найкращим серед товаришів); негативні

мотиви (намагання уникнути неприємних відносин з педагогами, товаришами) [9].

Змістовий компонент сформованості інформаційної культури бакалавра з філології ми розглядаємо як систему таких складових:

— технічна — включає в себе знання архітектури персонального комп'ютера, характеристик базових та допоміжних периферійних пристроїв, уміння та навички їх використовувати;

- системна — визначається знаннями характеристик операційної системи, їх призначення та складових частин, об'єктів та елементів управління;

- програмна — передбачає уміння роботи з прикладним програмним забезпеченням загального та спеціального призначення;

- гігієнічно-ергономічна — передбачає знання санітарних умов і режимів безпечного використання технічних засобів навчання та стандартів, яким повинні відповідати технічні засоби навчання;

- методична — базується на сформованості загальних, спеціальних та конкретних методичних вмінь, що спираються на знання, вміння та навички, одержані при вивченні педагогіки, психології та методики вивчення навчальних дисциплін [2].

Професійно-технологічний компонент сформованості інформаційної культури бакалавра з філології як комплекс умінь та навичок студентів по застосуванню засобів ІКТ у професійній діяльності.

Оцінково-результативний компонент передбачає оцінку опанування студентами навчальної програми дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу: «Інформаційні технології навчання», «Технічні засоби навчання», освоєння певної сукупності знань, формування практичних навичок і вмінь, визначення рівня їх особистісного і професійного розвитку, дієвості як всього дидактичного процесу, так і окремих його компонентів, сформованості мотивації навчально-пізнавальної і професійної діяльності

тощо. Також на цьому етапі відбувається контроль і самоконтроль за ходом дидактичного процесу [9].

Отже, сформованість інформаційної культури бакалаврів з філології у процесі вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу може бути визначена за такими критеріями: цільовий, мотиваційний, змістовий, професійно-технологічний, оцінково-результативний.

Відповідно до визначених компонентів встановлено початковий, середній, достатній та високий рівні сформованості інформаційної культури бакалаврів з філології під час вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу.

Вважаємо, що в нашому дослідженні можливе застосування наукових підходів щодо вимірювання рівнів сформованості інформаційної культури, запропонованих Л. Філіпповою. Дослідниця виділяє 5 рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх економістів:

— надпродуктивний (високий ступінь результативності професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);

— продуктивний (здібності до творчої самореалізації особистості та рефлексії в інформаційній діяльності, схильність до наукової діяльності, уміння свідомо і відповідально обирати мету своєї інформаційної діяльності і засобу її досягнення, готовність передавати свій досвід іншим);

— конструктивний (більша цілеспрямованість, усвідомленість шляхів та способів інформаційної діяльності, глибоке усвідомлення потреби використання персонального комп'ютера в професійній діяльності, постійний пошук і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, прагнення до якнайповнішого самовираження, самореалізації в інформаційній діяльності, присутність зростання мотивації і пізнавальної активності, недостатня сформованість навичок пошуку і обробки інформації; рефлексивність у предметній і соціально-психологічній сферах проявляється достатньою мірою; розвинена рольова регуляція; високі навички мисленнєвих дій);

— адаптивний (стійке, цілісне відношення до інформаційної діяльності, задоволеність від роботи за персональним комп'ютером, вміння користуватися різними видами програмного і апаратного забезпечення);

— репродуктивний (постійне індиферентне відношення до комп'ютерної діяльності) [8].

Це узгоджується з визначеними нами рівнями (початковий, середній, достатній та високий) сформованості інформаційної культури студентів.

Початковий рівень характеризується фрагментарні теоретичні знання та елементарні вміння опрацювати інформацію (студент має несистематичне уявлення про можливості пошуку даних у глобальній мережі Інтернет; епізодично застосовує ІКТ для пошуку та опрацювання даних; елементарні навички роботи з ТЗН; володіє основними прийомами роботи з програмним забезпеченням загального призначення з незначною сторонньою допомогою).

Середній рівень передбачає відтворення студентом навчальної інформації, операцій, дій, засвоєних ним у процесі навчання, що свідчить про володіння ним знаннями на репродуктивному рівні (студент має комплексні уявлення про можливості пошуку в глобальній мережі Інтернет; застосовує ІКТ для пошуку та опрацювання даних з незначною сторонньою допомогою; сформовані навички роботи з ТЗН; володіє основними прийомами роботи з програмним забезпеченням загального призначення та спеціального призначення).

Достатній рівень характеризується вміннями виконувати основні операції, загальною методикою й послідовністю дій, яких йому знайомі, але зміст та умови виконання змінені або виконання цих дій доведено до автоматизму (студент має системні уявлення про можливості пошуку в глобальній мережі Інтернет; застосовує ІКТ для пошуку та опрацювання даних без сторонньої допомоги; сформовані навички роботи з ТЗН; володіє основними прийомами роботи з програмним забезпеченням загального

призначення та спеціального призначення і доцільно застосовує для розв'язання навчальних завдань).

Високий рівень — передбачає здатність студента самостійно орієнтуватися в нових для нього завданнях, ситуаціях, скласти програму дій і виконати її для досягнення мети, пропонувати нові, невідомі йому раніше розв'язки, тобто його навчальна діяльність має дослідницький характер (студент має системні уявлення про можливості пошуку в глобальній мережі Інтернет; постійно застосовує ІКТ для пошуку та опрацювання даних; сформовані навички роботи з ТЗН; володіє основними прийомами роботи з програмним забезпеченням загального призначення та спеціального призначення і доцільно застосовує для розв'язання навчальних завдань; має навички управління інформаційною системою в нестандартних ситуаціях).

Висновки. Отже, за допомогою зазначених критеріїв та рівнів сформованості інформаційної культури можна визначити стан формування і розвитку інформаційної культури, на якому знаходяться бакалаври з філології та дозволить розкрити необхідні знання, вміння і навички студентів, які необхідні їм в майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Т.В. Формування інформаційної культури майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Т.В. Бабенко. — Кіровоград, 2008. – 22 с.

2. Значенко О.П. Формування інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О.П.Значенко. — Кив, 2005. - 24 с.

3. Кульневич С.В. Педагогика самоорганизации: феномен содержания / С.В. Кульневич. – Воронеж, 1997. – 230 с.

4. Мазін В.М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.М. Мазін. – Запоріжжя, 2008. – 222 с.

5. Повідайчик О.С. Формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О.С. Повідайчик; Ужгородський нац. ун-т. - Тернопіль, 2007. - 20 с.

6. Пономарьов В.О. Критерії сформованості професійно-педагогічної компетентності тренера з атлетичної гімнастики [Електронний ресурс]/В.О.Пономарьов//Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. — 2009. — №4. — С. 425-429. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2009_4/files/ped904_73.pdf

7. Професійна освіта: Словник: навч. посіб./уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

8. Філіппова Л.Л. Педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх фахівців економічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Л.Л. Філіппова. — Київ, 2011. - 30 с.

9. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник./В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Глушак Оксана Михайлівна — викладач кафедри інформаційних технологій та математичних дисциплін Київського університету імені Бориса Грінченка.